

STADSDEBAT

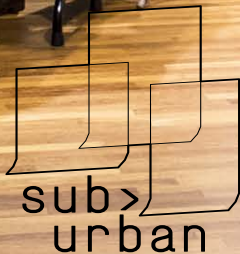
Samenwerken aan een groenere stad

VERSLAG

stadsdebat in kader
van de vernieuwing
van het s-RSA

EUROPEAN UNION
European Regional Development Fund

STRATEGISCH PROJECT
Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen

Interreg
North Sea Region
BEGIN

European Regional Development Fund

EUROPEAN UNION

STADSDEBAT

Samenwerken aan een groenere stad

VERSLAG

stadsdebat in kader
van de vernieuwing van het s-RSA

DATUM

donderdag 28 september 2017

LOCATIE

Oude Badhuis, Antwerpen

ORGANISATIE

Stadsontwikkeling stad Antwerpen

INHOUDSTAFEL

1. Omkadering [pagina 3](#)
2. Genodigden: interne en externe experts [pagina 4](#)
3. Inspirerende voorbeeldprojecten voor een groen-blauwe stad [pagina 5](#)
4. Sessie 1: Conversation café met stellingen [pagina 7](#)
5. Sessie 2: Uitwisseling van ideeën [pagina 9](#)
6. Conclusies [pagina 10](#)
7. Volgende stappen [pagina 11](#)
Colofon [pagina 12](#)

1. OMKADERING

De stad Antwerpen werkt volop aan de vernieuwing van haar strategisch Ruimtelijk Structuurplan (s-RSA). Drie thema's structureren dit proces: levendige woonstad, slimme netwerkstad en robuust landschap. Het stadsdebat 'Samenwerken aan een groenere stad' past binnen het derde thema. Daarnaast kadert het ook binnen het Europees project 'BEGIN' (Blue Green Infrastructure through Social Innovation). Samen met 10 Europese steden en 6 kennisinstellingen worden projecten opgezet die meer ruimte geven aan groen en water.

Op 28 september 2017 organiseerde de stad Antwerpen het stadsdebat 'Samenwerken aan een groenere stad' in het Oude Badhuis in Antwerpen. Gelegen in Antwerpen 2060: een van de meest dichtbebouwde wijken, maar nabij een potentieel groen-blauw netwerk.

Tijdens dit stadsdebat werd dan ook gewerkt rond de uitdagingen om meer groen en water in de stad te realiseren samen met alle betrokkenen.

Het bestaande netwerk moet uitgebreid en verbeterd worden om de stad meer klimaat-robuust te maken. Zo is er in de toekomst meer buffercapaciteit nodig voor water om ons beter te wapenen tegen extreme regenval. Meer parken en open ruimte helpen de stad bovendien leefbaar te houden en zorgen voor verkoeling.

De centrale vraag was: een meer blauw-groene stad: hoe kunnen we dit samen met u en alle andere betrokkenen verwezenlijken?

Hoe kunnen we burgers meer bewust maken van de noodzaak en hen er van overtuigen dat ook zij een belangrijk bijdrage kunnen leveren in de praktijk? Hoe kunnen verschillende overheden en stakeholders samenwerken aan deze uitdaging? Op dit soort vragen trachtten we die dag een antwoord te formuleren.

In dit verslag geven we u een kort overzicht van deze leerrijke dag, de voornaamste resultaten en de volgende stappen die hieruit voortkomen.

2. GENODIGDEN: INTERNE EN EXTERNE EXPERTEN

Op dit stadsdebat kwam stadspersoneel van verschillende diensten en van andere overheden mee debatteren. De stad deed bovendien een beroep op een aantal inspiratoren om het debat bijkomend te voeden.

INTERNE EXPERTEN collega's van verschillende stadsdiensten waarmee we hiervoor samenwerken

- ruimte - stadsontwikkeling;
- communicatie en participatie - stadsontwikkeling;
- vergunningen - stadsontwikkeling;
- energie en milieu - stadsontwikkeling;
- openbaar domein - stadsontwikkeling;
- Ecohuis;
- AG Vespa;
- Stadslab2050;
- Wijkwerking en participatie per district;
- ...

Ook vertegenwoordigers uit middenveld- en burgerorganisaties waren aanwezig om mee te debatteren. Zo hebben we een gevarieerde groep aan deelnemers bij elkaar gekregen.

EXTERNE EXPERTEN ervaringsdeskundigen, vertegenwoordigers uit het middenveld en burgers

- ambtenaren van andere overheden;
- experts en studie bureaus;
- experts uit (koepel)organisaties of intercommunales;
- experts van universiteiten en onderzoeksinstituten;
- leden van verschillende samenwerkingsverbanden en middenveldorganisaties;
- actieve burgers;
- ...

3. INSPIRERENDE VOORBEELDPROJECTEN VOOR EEN GROEN-BLAUWE STAD

De deelnemers werden onthaald in het Oude Badhuis. Dagvoorzitter Marijke Smeets van Antwerpen aan't Woord opende het debat en kaderde deze bijeenkomst in het vernieuwingsproces van het s-RSA. Aansluitend kregen de aanwezigen drie inspirerende voorbeelden voorgeschoteld om samen tot een groen-blaauwe stad te komen.

Over de Ring - door Griet Noë

Griet Noë is adviseur bij Common Ground en bracht het verhaal van het proces 'Over de Ring'. Dit is gebaseerd op het Amerikaanse 'Rebuild by Design': het proces van de heropbouw na orkaan Sandy in de Verenigde Staten. Daar werden middelen toegekend aan de projecten met het grootste draagvlak, met als gevolg dat ontwerpers van begin af aan bij alle betrokkenen gingen aankloppen.

Griet benadrukt dat het belangrijk is om een setting te creëren waarin verschillende partijen samen een verhaal vormen, gezamenlijk kennis opbouwen en een brede dialoog aangaan – verder dan met de 'usual suspects'. Samenwerkingen kunnen bovendien gradueel verlopen. Er hoeft nog geen akkoord te zijn om toch al samen te werken.

In tegenstelling tot vroeger is het niet meer mogelijk om als overheid een project van die grootte soloslim te organiseren. Er zijn ontzettend veel actoren - met elk hun eigen agenda - die een overheid moet betrekken om tot een gedragen project te komen: andere overheden, burgerbewegingen, verenigingen, belangengroepen, en natuurlijk ook individuele burgers. Een project moet gezien worden als een flexibel, iteratief en open proces.

Tuinstraten - door Anneleen Pirard

Anneleen Pirard vertegenwoordigde de burgers van de Pieter Génardstraat, een straat op het Kiel die tijdelijk werd omgevormd tot een 'tuintstraat'. Deze straat wordt gepercipieerd als een drukke autostraat met veel sluipverkeer. Auto's rijden er niet alleen te snel, maar ook vaak in de verkeerde richting wat tot gevaarlijke verkeerssituaties leidt. Ze besloten deze frustraties om te zetten in een positief project door hun straat om te vormen tot een tijdelijke tuintstraat, waar verblijfskwaliteit primeert op doorstroming.

Om het draagvlak van dit project te vergroten, werden heel wat inspanningen geleverd. Anneleen en haar companen gingen van deur tot deur om mensen van alle leeftijden en nationaliteiten te betrekken, zoveel mogelijk in hun eigen taal. Vergaderen gebeurde op straat, wat de betrokkenheid vergrootte. De doelstelling van dit project is vooral de stad en de politiek te doen inzien dat ze randvoorwaarden moeten creëren om een stad leefbaar te houden en om lokale initiatieven tot een succes te maken.

Klimaatrobuust Sint-Andries - door Nora Danko en Reinhilde Schmidt

Nora Danko van het Ecohuis en Reinhilde Schmidt van de afdeling openbaar domein bij de stad Antwerpen lichtten het project 'Klimaatrobuust Sint-Andries' toe. In deze wijk werd beslist om de gevolgen van klimaatverandering aan te pakken. Samen met de inwoners van de Sint-Andrieswijk zoeken de trekkers, doeners en partners van Stadslab2050 naar mogelijke oplossingen om de wijk klimaatrobuust te maken.

Ook hier vergde participatie vanuit de burgers een belangrijk voortraject. De begeleiders hebben eerst intensief genetwerkt in de buurt. Van begin af aan zaten burgers uit de wijk, politici en ambtenaren samen aan tafel om te denken over de toekomst van de wijk. Op doe-dagen werd door de inwoners al heel wat gerealiseerd: een moestuin, waterdoorlatende verharding, de regenpijp wordt afgeleid om planten water te geven,...

Enkele inspirerende quotes:

“Als je als stad durft los te laten en durft mensen samen te zetten, gaan er deuren open in een wijk.” - **Nora Danko - Ecohuis - stad Antwerpen**

“Je mag geen schrik hebben voor desorganisatie. Het betrekken van zoveel mogelijk stakeholders kan een proces alleen maar verbeteren.” - **Griet Noë - Over de Ring - Common Ground**

“Als de stad haar bewoners meekrijgt en kan engageren, is de stad ‘maakbaar’ en dan is er plots veel mogelijk. Ook initiatieven vanuit de burgers krijgen zo een kans.” - **Anneleen Pirard - tuinstraten - buurtbewoner**

4. SESSIE 1: CONVERSATION CAFÉ MET DUBBELE STELLINGEN

Na de kennismaking met het organiserende team, de deelnemers aan het debat en de inspirerende toelichtingen van een aantal concrete projecten, gingen de aanwezigen dieper in op het thema in kleine groepen. Elke groep zet zich aan een tafel van het 'conversation café' en krijgt een dubbele stelling voorgelegd waarin tegenpolen onderzocht worden.

Een greep uit de besproken stellingen en opgeworpen inzichten geven we graag mee in dit verslag.

Stelling 1: De groenwinsten liggen vooral op privaat domein en daarom moet er meer initiatief zijn vanuit de burger. **versus** De groenwinsten liggen vooral op openbaar domein en daarom moet het initiatief vanuit de overheid komen.

Initiatieven van groen op privaat domein kunnen leiden tot meer variatie. De burger neemt hierbij zijn verantwoordelijkheid op. Hij heeft ook een zekere 'trots' omdat hij kan bijdragen aan een gezamenlijke baat voor de maatschappij, zoals een nettere straat of sociale contacten in de buurt. Werken op privaat domein is soms flexibeler, omdat je minder gebonden bent aan regels die op het openbaar domein wel gelden. Er is bovendien geen maatschappelijke kost voor initiatieven die de burger op eigen terrein realiseert.

Anderzijds spreken we over initiatieven die slechts een beperkte oppervlakte bedragen en gaat de 'bigger picture' verloren als iedereen zomaar doet waar hij of zij zin in heeft. Een noodzakelijke voorwaarde is daarom dat er voldoende geïnformeerd wordt over de overkoepelende plannen die er bestaan, zoals een groenplan. Initiatieven op privaat domein hebben dan wel weinig maatschappelijke kost, maar de kostprijs is er wel voor de individuen waardoor er voldoende motivering nodig is uit de omgeving.

Op het openbaar domein is het groen toegankelijk voor iedereen in plaats van voor de individuele eigenaars. Er is bovendien professioneel onderhoud vanuit de stedelijk diensten. Het kader is breder, de visie gebeurt op stadsniveau waardoor er gewaakt kan worden over uniformiteit en het daadwerkelijk uitvoeren van de stadsbrede visie.

Er kan gewerkt worden naar een 'groene huisstijl' voor een wijk of stad. Burgers zijn echter minder geneigd om de handen in elkaar te slaan op het openbaar domein. En gelden striktere procedures en regels dus het is moeilijker om out-of-the-box ideeën te realiseren.

Conclusie: De overheid moet proactief handelen bij het opstellen van plannen en visies. Ze moeten de burgers hierbij activeren. Burgers kunnen ook op het openbaar domein groenprojecten realiseren, waarbij de overheid erop toeziet dat deze projecten passen binnen de algemene groenvisie en afgestemd is op lopende plannen en projecten. Waar nodig moet de overheid deze initiatieven ondersteunen door hun expertise en beschikbare middelen.

Stelling 2: De vernieuwing zit bij de burgers als we een groenere stad willen. versus Enkel de overheid kan structurele verandering in gang zetten.

Vernieuwing vertrekt vanuit de burgers omdat er eerst draagvlak moet zijn bij hen voordat iets kan werken. Burgers leven in de stad, zij kennen hun omgeving het beste en ervaren de gevolgen van ingrepen. De overheid is qua aantal met minder en ook minder divers in samenstelling. Uit een diverse groep volgt meer creativiteit maar dit moet wel gekanaliseerd worden. Daarvoor zijn dus een aantal trekkers nodig. De burger kan sneller handelen en komt sneller tot een resultaat.

De overheid bewaakt daarentegen het bredere plaatje en kan structurele verandering teweeg brengen op grote schaal. Ze kan sensibiliseren, de neuzen van uiteenlopende betrokkenen in dezelfde richting krijgen en waken over het algemeen belang.

Conclusie: Het is belangrijk dat burgers goed geïnformeerd worden en dat er ook groepen worden bereikt die zich minder snel aangesproken voelen. Dat kan onder meer via het middenveld. De werking van de stad wordt in vraag gesteld. Er is immers iemand nodig die zowel de burger kan informeren als de ideeën van de burgers samenbrengt.

Stelling 3: De straat is van de bewoners. versus De straat is van de stad.

Voor de bewoners van een straat is het fundamenteel dat deze publieke ruimte ook een prettige ruimte is. Ze eigenen de straat toe, zijn bezorgd over de inrichting en het gebruik ervan. Doordat ze er wonen, zorgen ze voor de nodige sociale controle. De straat is bovendien een belangrijk bindmiddel voor burenccontact. Een gezamenlijke heraanleg van de straat en het beheer ervan kan de sociale cohesie versterken.

De straat is echter ook een onderdeel van een groter, stedelijk weefsel. Een uniform straatbeeld draagt bij tot een aangename stad. Om geen wirwar van straten te krijgen, moet de vormgeving van de straat gebeuren door de stad. Toe-eigening van straten door bewoners is niet juist, want de straat is openbaar domein en dus van iedereen. Het heeft ook een doorstromingsfunctie.

Conclusie: De straat is niet òf van de bewoners òf van de stad, maar van beiden. Ieder kan een belangrijke bijdrage leveren om er enerzijds een aangename woonstraat van te maken en anderzijds erop toe te zien dat verschillende straten nog steeds samen één geheel vormen. Bij een heraanleg van een straat is het van belang om bewoners te betrekken. Enkel zo kunnen de behoeften op elkaar afgestemd worden.

Stelling 4: Ook voor individuele bedrijven is het interessant om in groen en water te investeren. versus Investeren in groen en water levert enkel op schaal van een heel bedrijventerrein iets op.

Een bedrijf kan een voorbeeldfunctie vervullen. Een kleine ingreep kan al een verschil maken. Onder het mom van CSR (corporate social responsibility) kan een bedrijf een groen-blauw project in de buurt ondersteunen. Eén enkel groot bedrijf kan de motor zijn van een gebied. Een groep bedrijven werkt dan weer logger door meer nood aan afstemming.

Op schaal van een bedrijventerrein kan je een beroep doen op samenwerking. Daarbij kan gezocht worden naar complementaire competenties, synergieën en complexe samenwerkingsprojecten. Ook kleine bedrijven kunnen samenwerken aan een groen-blauw project. Dit kan leiden tot positieve, financiële schaafeffecten. Denk bijvoorbeeld aan perceels-overschrijdende groene gehelen die bijdragen aan een grotere biodiversiteit. Werknemers vertoeven bovendien in een aangename werkomgeving.

Conclusie: Innovatieve projecten hebben een grote kans op slagen als ze vanuit individuele basis vertrekken. Wanneer je als individueel bedrijf in groen of water investeert, krijg je wellicht appreciatie van de buurt en creëer je een positief imago. Anderzijds heb je als een groep bedrijven een grotere slagkracht om een idee gedaan te krijgen of tegen te houden. Unieke ideeën of initiatieven worden dan weer vaker gestart vanuit een ruimer netwerk.

6. SESSIE 2: IDEEËN UITWISSELEN

In een tweede sessie gaven de deelnemers punten aan elkaars ideeën. Eerst schreven de aanwezigen op wat voor hen 'hét idee van de dag' was: het idee waarmee ze naar huis gaan na een dag vol inzichten rond samenwerken aan een groen-blauwe stad. Vervolgens gaven ze de ideeën door, wisselden ze van gedachten en gaven ze punten.

Dit zijn de vijf ideeën die de meeste punten kregen van de deelnemers:

- Stadsgebouwen inzetten als voorbeeldprojecten;
- Zwem- en speelvijver aanleggen in de stad;
- Tijdelijke experimenten aanmoedigen;
- Groene invullingen: als stad meer openstaan voor burgerinitiatieven;
- Breed draagvlak: meer politiek betrokkenheid. Participatief traject voor politici.

Een greep uit de overige, goede ideeën waarmee deelnemers de dag afsloten:

- Bedrijven leggen akkertuinen aan voor werknemers;
- 'Wijkambtenaar': per wijk moet er een ambtenaar aangeduid worden die verantwoordelijk is voor de betrokkenheid van die wijk. De stad moet zich meer organiseren om aan de slag te gaan met bottom-up input.
- Overheid moet een kader (juridische, socio-economisch, financiële condities) scheppen om initiatieven mogelijk te maken en impact te vergroten. Bottom-up initiatieven creëren momentum, overheid moet hierop verder bouwen, middelen kanaliseren, resultaat/impact realiseren. Eerste stappen om dit te realiseren:
 1. Structurele aanpak, voorwaarden scheppen voor burgerinitiatieven;
 2. Klaar staan om radicale verandering mogelijk te maken.
- De focus ligt vandaag op het creëren van een breed draagvlak bij de bewoners. Alles staat of valt echter bij de politieke wil.
- De stad moet stadsgebouwen inzetten als voorbeeldprojecten. Door geveltuinen, groenslingers, een groendak, enzovoort te voorzien aan of op de stadsgebouwen, geeft de stad het goede voorbeeld. Hiervoor is het belangrijk om beter samen te werken en van bij de start alle stakeholders te bereiken.

- Samen iets veranderen vereist een structurele aanpak:
 - > Mensen mogen zich geen buitenstaanders voelen, ze moeten deel uitmaken van de stad.
 - > Mensen dienen zich gehoord te voelen.
 - > Politici mogen niet naar eigen belangen kijken. Hierdoor houd je geïnspireerde en geïntegreerde burgers tegen en wordt het idee bevestigd dat je toch niets kan veranderen.
- Proper water ter plaatse houden = gezamenlijke verantwoordelijkheid/ belang/ voordeel. Ook financieel is er een voordeel voor de belastingbetaler (minder grote buizen, minder elektriciteit om te zuiveren, ...). Een deel van het vrijgekomen budget kan terug naar de betrokken wijk, vrij te investeren in actief burgerschap en/of structurele participatie (bijvoorbeeld jaarlijks 4 weken tuinstraat, investering in straatmeubilair,...).
- Samenwerken aan het maken van groene straten die permanent worden ingericht (niet enkel tijdelijk). De maatschappij overtuigen dat autobezit of -gebruik naar omlaag moet om ruimte te creëren voor groene verblijfsstraten.

7. CONCLUSIES

Uit deze dag, waar op vele verschillende vanuit verschillende hoeken met elkaar in gesprek werd gegaan rond groen-blauwe netwerken, trokken we heel wat relevante conclusies.

We lijsten er graag een aantal belangrijke op:

- Er bestaan vaak al heel wat goede initiatieven op kleinschalig niveau. Die moet de stad zo goed mogelijk omarmen en ondersteunen. De stad moet zich meer organiseren zodat bottom-up input kan doorstromen en benut worden.
- Er is nog nood aan een overkoepelende visie die uitgerold wordt en die ruimte geeft aan privé-initiatieven. Burgers kunnen immers ook projecten realiseren op het openbaar domein, waarbij de overheid erop toeziet dat deze projecten passen binnen de algemene visie en afgestemd zijn op lopende projecten.
- Er moet meer worden ingezet op wederzijdse kennisuitwisseling van technische kennis en ruimtelijke planning. Ook tussen enerzijds visies vanuit de overheid en anderzijds bewonerservaringen moet nog meer de brug geslagen worden. Het is belangrijk dat burgers goed geïnformeerd zijn en dat er ook groepen worden bereikt die zich minder snel aangesproken voelen.
- De stad moet zich ervan bewust zijn dat het middenveld niet iedereen vertegenwoordigt of bereikt. Daarom moet er ook voldoende aandacht gaan naar de moeilijker bereikbare groepen die niet door het middenveld opgenomen worden. Toch moet de overheid durven samenwerken met het middenveld. Zij kunnen bepaalde taken op zich nemen die het proces vergemakkelijken en versnellen.
- Ook bedrijven kunnen worden aangespoord om te investeren in groen en water, zowel op individuele basis als op grotere schaal. Groen bevordert het welbevinden, de concentratie, de productiviteit en de gezondheid van werknemers. Investeren in groen en water, leidt tot appreciatie binnen de buurt en een positieve dynamiek rond het bedrijf. Bedrijvengroepen hebben hierdoor een grotere slagkracht. Unieke ideeën of initiatieven kunnen vaak worden gevonden binnen een ruimer netwerk.

8. VOLGENDE STAPPEN

Met alle input uit het stadsdebat heeft de stad relevante input verzameld voor verder onderzoek rond sociale innovatie voor een meer groen-blauwe stad.

Dit stadsdebat vormde het startschot in de zoektocht naar innovatieve benaderingen om generieke, overkoepelende plannen te implementeren. Binnen het Europees project BEGIN zal er ook in een labo geëxperimenteerd worden met mogelijke manieren om betrokkenheid van burgers en stakeholders te genereren. Bovendien wordt in het project ook de haalbaarheid van een nieuwe groen-blauwe structuur in het noorden van de stad onderzocht. Het project komt voort uit het Antwerpse groenplan en kadert binnen plannen zoals het klimaatplan en het waterplan.

De groen-blauwe structuur van de stad zou kunnen fungeren als een waterbuffer voor delen van de Antwerpse binnenstad. Het zou bovendien de huidige waterproblematiek door klimaatverandering verhelpen. Tegelijk zou het een manier zijn om tegemoet te komen aan belangrijke tekorten aan groen in de binnenstad. Wat dit project echter uniek maakt, is dat er wordt bekeken hoe verschillende stakeholders van begin af aan kunnen samenwerken om dit verhaal te realiseren.

Wie nog interessante info heeft en deze niet heeft kunnen delen tijdens het stadsdebat, kan deze nog steeds bezorgen aan:

lien.engels@stad.antwerpen.be
katrijn.apostel@stad.antwerpen.be

Vindt hier meer info over:

- [strategische ruimtelijk structuurplan Antwerpen \(s-RSA\)](#)
- [Stadslab2050](#)
- [Groenplan](#)
- [Klimaatplan](#)

COLOFON

REDACTIE

Stadsontwikkeling - Katrijn Apostel en Lien Engels

EINDREDACTIE

Stadsontwikkeling – Caroline Wijckmans

FOTOGRAFIE

Frederik Beyens

LAY-OUT

Duall - Benjamin Martijn

Stadsontwikkeling - Caroline Wijckmans